

intavolerade franska världsliga sånger och italienska madrigaler. Danssatser saknas och de instrumentala styckena är få: några ricercarer av Francesco da Milano och Giaches organista tillsammans med en fantasia av Albert de Ripe. I handskriften finns också två satser i fransk tabulatur, förmodligen införda senare. (se bild 1!). Trots att vi saknar säkra bevis så har möjligheten antytts att handskriften kan ha kommit till användning vid dåvarande hertig Eriks hov i Kalmar omkring 1558—1560. Erik hade vid denna tid ett flertal musiker anställda, men ingen av dessa har med säkerhet kunnat identifieras vare sig som lutenist eller fransman.

Erik efterträddes på tronen av sin broder Johan III och i dennes tjänst fanns en lutenist anställd 1571—1573 vars namn antyder ett franskt ursprung. Han kallas omväxlande "Renatus de Plessis", "Renatus Duplissis" eller "Renatus luthinista". Det har antagits att han kan ha varit en emigrerad fransk protestant, men med tanke på Johan III:s katolska böjelser vid denna tid verkar detta mindre sannolikt. Tyvärr har det inte gått att få fram ytterligare biografiska detaljer om de Plessis. Det kan förstas vara en tillfällighet, men man kan inte bortse från möjligheten att det föreligger ett samband mellan de Plessis och tre handskrifter med luttabelatur (Uppsala universitetsbibliotek, *Instr. mus. hs.* 412. *Vok. mus. hs.* 76 b och 76 c). I jämförelse med Codex carminum Gallicorum tycks dessa mera uppenbart vara av franskt ursprung. Delvis tycks de vara skrivna av samma person, och

Bild 2
"Chansone de Hedinthon" på fol. 12r i *Instr. mus. hs.* 412.

Ballets, Alemandes et Sarabandes
d'Espric.

Bild 3
Titelblad till Finspång 1122 fol.

handstilen återfinns för övrigt också i satserna med fransk tabulatur i Codex carminum Gallicorum. Handskriften 412 består av 36 fol. (72 sidor) med fransk tabulatur och här finns danssatser som gaillarder, bransles, pavaner, en fantasia, ett preludium samt intavoleringar av vokalmusik med Janequin, Festa, Arcadelt, Certon och De Bussy som upphovsmän. Kompositörsnamn saknas med några få men intressanta undantag: en "Chansone de Hedinthon" (se bild 2!) och en "Rece. . . Hinton" (delvis oläsligt). Det är möjligt att kompositören i fråga kan vara någon av de franska lutenisterna Charles eller Jacques Edinthon, som verkade vid denna tid. Andra intressanta detaljer i handskriften är en ovanlig form av ornamenttecken och några exempel på "cordes avallée"-stämmingar. I körböckerna 76 b och 76 c finns bland mässor, mässatser, motetter och sånger i vanlig notation också en del intavoleringar. Dessa ser ut som övningar: hastigt nedskrivna i flera versioner, ofta utan notvärden och på andra sätt ofullständiga. En av handskrifterna 76 b, har tillhört en "Thomas Gilleson presbyter Trecensis".

Under 1600-talets tre första decennier är de tyska lutenisterna helt dominerande vid hovet. Detta behöver emellertid inte innebära att den franska lutmusiken ej spelades. Antyd-

kungliga familjen med uppvaktnig. I samlingen finns elva böcker tryckta av Ballard och den tidigaste är "Airs de differents auteurs. . . Huictiesme livre" från 1618. Samlingens yngsta bok är Anthoine Boessets "Airs de cour . . . Seiziesme livre" från 1643. Vid hovet fanns det åtminstone musikanter som kunde spela luststämman. Vi känner till namnet på minst 19 lutenister av vilka sex var fransmän. Tyskarna dominerade av naturliga skäl och fransmännens närvaro var ganska begränsad i tiden: från 1644 till 1653. Vid samma tid fanns också andra franska musiker engagerade och detta är förmodligen orsakat av en förändrad musiksmak.

Den förste franske lutenisten var *Bechon*, som vistades vid det svenska hovet från den 1 januari 1644 till den 31 december 1647. Till skillnad från många andra lutenister var han medlem av hovkapellet och hans ganska låga lönenivå 1644—1645 tyder på att han då huvudsakligen verkade som ensemblemusiker. Åren 1646—1647 ökades hans lön radikalt och i ställning kom han strax under kapellmästaren. Tyvärr är det svårt att fastställa Bechons identitet. René Milleran nämner "Mrs Bechons les 2 freres" bland "les principaux maitres" och troligen var det en av dessa, som verkade i Sverige. Musik av Bechon finns i handskrifter i Paris och i Rostock. Speciellt Rostock-handskriften (Mus.saec. XVII—54) är av intresse i sammanhanget. Här finns många satser av Bechon, men också några av en annan lutenist med svensk anknytning: Hinrich Niewerth. Denne var anställd i det svenska hovkapellet från 1666 till sin död 1699. Huruvida här finns något samband med Bechon är dock svårt att fastställa.

Den 26 juni 1649 anställdes lutenisten *Béthune* och han kom att stanna i svensk tjänst till september 1651. Béthune måste ha varit synnerligen kvalificerad eftersom han var den högst betalde musikern vid hovet under perioden 1620—1720 (se bild 5!). Även Béthunes identitet är problematisk: ingenstans finns någon uppgift om hans förnamn. De svenska källorna kan emellertid kasta något litet ljus över problemet. I en hovbalett, som uppfördes i november 1649, spelade "en fransösk lutenists son, Betun benämnd' rollen som Cupido. Béthune tycks alltså ha haft familjen med sig till Sverige och flera av dess medlemmar medverkade i högtidligheterna kring drottning Kristinas kröning. Bland lutenisterna vid detta tillfälle nämns bl a Béthune själv, hans broder och hans son. Även en "Made-moiselle Bethune" finns med i sammanhanget. "Hercules Bethun" och "de två Bethun" medverkar i en annan hovbalett, som uppfördes i januari 1651. Hercules spelade rollen som dryad, vilket antyder att han var en ganska ung person, och de "två Bethun" framträder som två av muserna. Även om det är svårt att bevisa så är jag böjd att tro att Hercules var Béthunes son. Vem var då Béthune själv? Han kan vara identisk med Michel de Béthune, född 1608 möjligen i Paris. Vi har en notering i franska kyrkoarkivariater från den 12 januari 1642 som omtalar den första lysningen mellan Michel och Hélène Marie, dotter till en notarie. År 1664 stöter vi åter på namnet Béthune i Frankrike. I en angelika-tabulaturhandskrift, som tillhört en Marguerite Monin finns antecknat: "Le 17 novembre 1664, M. de Bestune a commence à m'apprendre à jouer de l'angélique. . ." och för en del av musikern har "Béthune le cadet (den yngre)" angivits som kompositör. Mer musik av Béthune" (Bibliothèque Nationale Rés. 169). Intressant att notera är att Béthune le cadet finns i en annan angelika-tabulatur, som fått namnet "Manuscrit Béthune-satserna i de båda handskrifterna är skrivna av samma hand. Lionel de la Laurencie identifierar Béthune le cadet med Michel de Béthune, men troligare är det en son (Hercules?) eller en yngre broder till denne. En annan uppgift kan stödja min teori. I räkenskaper för det danska hovkapellet heter det att "Der Franzose Béthune" år 1702 fick 50 riksdaler för att han hade undervisat kungen på angelika. Här kan det knappast vara fråga om Michel, som vid detta tillfälle skulle ha varit omkring 94 år gammal. I franska källor finns flera musiker

Monsieur

sy vostre Excellence n'estoit assurée de mes tres
humbles services ie racherois par ces lignes de luy
en assurer mais comme sans ingratitude ie ne
pourrois mettre en oubly les bien faicts q'roy
rece de elle de mesme ie ne doute pas quelle
croye que ie sois sy despourueu de sens que ie
ne recherche les occasions pour luy témoigner
les ressentiments que l'en ay en l'esmoignage de
quoy i'ay pris la hardiesse de luy enuoyer une
sarabande nouvelle. laquelle a été très bien reçue
de sa mainité. J'estime quelle aura un plaisir
de vostre Excellence veu quelle luy en présente
par une personne qui fait gloire d'estre

De vostre Excellence

a Stockholm le 25 novembre 1648
Le très humble et très
affectionné et oblige serviteur
Alexandre Voullon

Bild 6.

Brev från Alexandre Voullon till Magnus Gabriel de la Gardie daterat den 25 november 1648 med hänvisning till den "Sarabande nouvelle" som återfinns på bild 7.

med namnet Béthune och däribland en Josias, "maitre joueur de luth". Hans namn återfinns 1639 och tidsmässigt skulle han mycket väl kunna vara Michels broder.

Alexandre François Voullon, sångare och teorbist, kom till Sverige i december 1646 tillsammans med de franska "fiolister", som Magnus Gabriel de la Gardie hade rekryterat i Frankrike. I ett bevarat brev till de la Gardie, daterat 25 november 1648, betygar Voullon denne sin vördnad och bifogar en "Sarabande nouvelle", som har blivit mycket väl mottagen av hennes majestät (se bild 6 och 7!). Voullon framträdde som sångare vid högtidligheterna kring Kristinas kröning år 1650 och han kom att stanna vid det svenska hovet till den 30 juni 1653. Senare anställdes han av Kristoffer, landgreve av Hessen, vilket han berättar i ett senare brev till de la Gardie (1665). I samma brev nämner Voullon också att han hade sjungit och spelat generalbas på teorb för residenten de Crousse i Hamburg. I september 1675 återvänder han så till Sverige för att delta i kröningsfestligheterna för Karl XI. Kanske är Voullon också identisk med lutenisten Alexandre som spelade för änkedrottning Hedvig Eleonora under hösten 1675 och därvid fick 20 riksdaler.

En mera dunkel gestalt är den franske lutenisten Picquet, som först nämns i musikerlistan vid Kristinas kröning den 20 oktober 1650. Picquet hade bra betalt och han återkommer i räkenskaperna från den 1 januari 1651 till 31 december 1652. Ingenting mer är känt om honom. Som vi har sett fanns ett relativt stort antal lutenister anställda vid hovet kring mitten av 1600-talet och behov har kanske funnits av någon som kunde ta hand om instrumenten. I alla händelser så fanns vid hovet mellan 1651 och 1653 en lutmakare, Noël Allia-mez, anställd. Denne tycks också ha varit verksam i Paris. Allia-mez' dotter, Anna Maria, döptes den 9 maj 1652 i Tyska kyrkan i Stockholm.

Med undantag för luttabulaturerna i Norrköping finns bara ett musikaliskt dokument från denna intressiva period, men dess härkomst och datering är osäker. Dokumentet utgörs av en tabulaturhandskrift (Stiftelsen Musikkulturens främjande) och den innehåller musik av Ennemond och Denis Gaultier. De mest intressanta satserna är "contrepartierna" till "Courante Le Canon", till "Tombeau de L'Enclos" och till en okänd sarabande. De förefaller att vara unika. Även om denna handskrift knappast är representativ för lutmusikrepertoaren i Sverige vid denna tid så finns det andra bevis för det starka franska inflytandet både vad gäller klaver- och lutrepertoaren. Om vi betraktar de tio mest kopierade styckena i svenska klaver- och luttabulaturer från perioden 1650—1720 så finner vi att de franska kompositionerna dominerar nästan helt. Det mest populära stycket tycks ha varit "Courante La Belle Homicide" av Denis Gaultier följt bl a av "Courante Dubut" och "Courante L'Immortelle" av Ennemond Gaultier. Man bör hålla i minnet att dessa tabulaturer är av svenskt ursprung och de bör därför spegla musikaliska preferenser under denna period.

Charles Moutons musik förefaller att ha varit känd i Sverige så tidigt som under 1670-talet, åtminstone att döma av en förteckning över musikböcker som sammanställdes 1779. Den notis som behandlar Mouton kan vara värd att återges helt:

1679 *Pieces pour le Clavecin*, signées des Notes de Tabulature, avec l'Avertissement de Mouton, servant à l'intelligence des Pieces contenues dans son livre imprimé. Mscr. i Notboksformat.

Not. Detta är en widlöftig skrifwen Claver-Not-Bok, som tillhört Fru Märta Ribbing, hwilken på främsta sidan tecknat sitt namn och årtalet 1679, säjande tillika sig hafwa ärfvt denna Not-Bok efter sin Sal. Herr Fader.

Klaverboken tycks inte vara bevarad, men om denna notis är korrekt kanske man kan våga dra några slutsatser. För det första att någon av Moutons lutböcker, kanske den första, trycktes före 1679 och för det andra att det har funnits klaverversioner av hans musik.

Sarabande nouvelle

Belle Amarillis iastes les Dieux que j'ay perdu mon ame dans qos

yeux pour la reprendre il faudra me rendre au même lieu ou ias

vous dis adieu mais quoy ievrains pyre me plais du bien que ray perdu que par gualheur

ne me soit rendu

Bild 7

Den "Sarabande nouvelle" som Voullon bifogade i sitt brev till de la Gardie (se bild 6!)

Dateringen av Moutons två bevarade lutböcker är problematisk och en av de få utgångspunkterna har varit det exemplar av förmodligen den andra boken, som förvärvades av Johan Arent Bellman i Paris 1699 (se bild 8!). Huruvida Bellman köpte boken direkt av Mouton vet vi inte, men möjligheten framgår av bokens titelblad där det står: "Le liure ce vend à Paris, Chez l'auteur, rue saint André des Arts, proche l'hostel de Lion, avec priuilege du Roy". Om så vore fallet så kan en mindre korrigerings i förordet ha viss betydelse: "Je fais grauer vn second liure, qui sera dans peu de temps au jour". Detta skulle kunna innebära att Moutons tredje bok, varav inget exemplar är bevarat, aldrig gavs ut eller i varje fall inte före 1699.

En Dieu mon esperance.
J. Bellman

Paris le 27 fevrier
1699

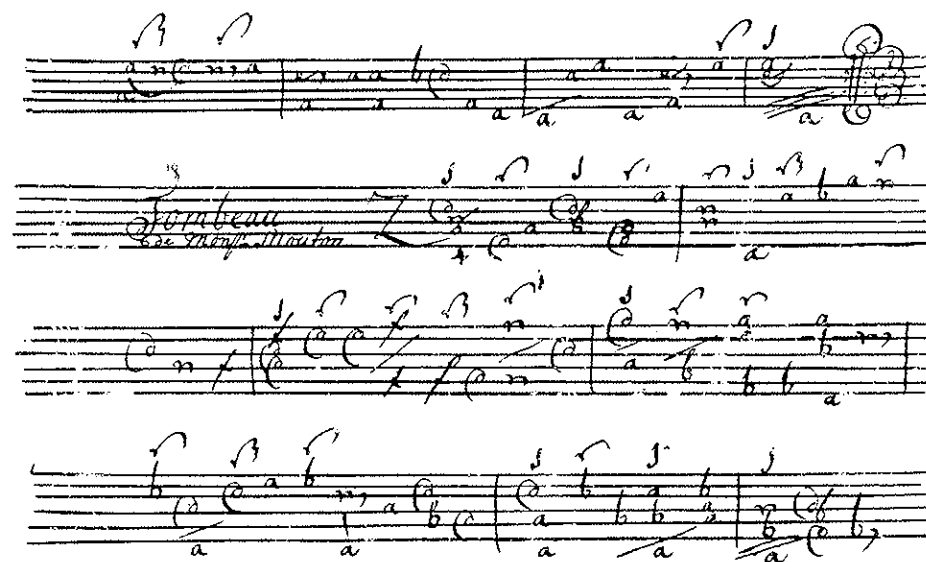

Le Liure ce vend à Paris, Chez l'auteur, rue saint André des Arts, proche l'hostel de Lion, avec priuilege du Roy.

Bild 8
Försätts- och titelblad från det exemplar av Moutons "Pièces de luth" som Johan Arent Bellman köpte i Paris.

Som jag har påpekat tidigare så är det franska inflytandet på lutmusiken i Sverige påtagligt även i början på 1700-talet. Den betydande och omfångsrika luthandskriften (Kalmar läns museum, KLM 21.072) innehåller åtskilliga satser av franska kompositörer som Dufaut, Mouton, Mercure, Gallot och Gaultier. Det är dock knappast troligt att denna handskrift har svenskt ursprung, utan den speglar snarare en mellaneuropeisk repertoar. Handskriften har tillhört Otto Fredrik Stålhammar liksom också en annan handskrift (KLM 21.068), som delvis innehåller luttabulatur. Även här finner vi kompositörer som Mouton, Mercure, Gallot, Gaultier, Campra och Lully. I Lunds universitetsbibliotek finns slutligen ett par handskrifter (Wenster G 34 och G 37) från början av 1700-talet, som med stor sannolikhet är svenska, och vilka också ger goda exempel på franskt inflytande (se bild 9!). Förutom de ovan nämnda kompositörerna är även Pinel och Dubut representerade.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att även om det finns antydningar redan under 1500-talet så är det främst under 1600-talet som det franska inflytandet gör sig gällande beträffande lutan i Sverige. Samtidigt bör man dock komma ihåg att beroendet av den tyska kulturen var betydligt större och vid en kvantitativ jämförelse mellan utländska lutenister

Bild 9
"Tombeau de Monss. Mouton" från Wenster G 34 fol. 14v. Konkordans till "Tombeau de Madame. Pavane" ur Moutons "Pièces de luth" (första boken) s. 32 ff.

verksamma i Sverige så är tyskarna dominerande. Många av tabulatursamlingarna från 1500- och 1600-talen visar emellertid att musikrepertoaren i hög grad var internationell och den nya franska smakriktningen, som började växa fram under 1600-talets början, kom snart att spridas över Europa. För Sveriges del kan vi urskilja en särskilt aktiv fransk period 1640–1650, då ett flertal franska lutenister var verksamma vid hovet. Men även under senare delen av 1600-talet spelade fransk lutmusik en stor roll och kanske kan man urskilja en förskjutning från hovet till mera borgerliga musiksammanhang, åtminstone att döma av de bevarade handskrifterna.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Andersson, I., Erik XIV. 3 uppl., Stockholm, 1948.
Brenet, M., Notes sur l'histoire du luth en France. Rivista Musicale Italiana 5/1898 och 6/1899.
Brinson, P., Background to European Ballet. . . . Leiden, 1966, s. 117f.
Cotte, R., Compositeurs français émigrés en Suède. Paris, 1962.

- De Brossard, Y.*, Musiciens de Paris 1535—1792. . . Paris, 1965.
- De La Laurencie, L.*, Quelques luthistes français du XVIIe siècle. *Revue de Musicologie* 8/1923 s. 145ff.
- Ekeblad, J.*, Johan Ekeblads bref utgifna af Nils Sjöberg. 1. Från Kristinas och Cromwells hof. Stockholm, 1911.
- Ekholm, E.*, Samling til et Svenskt musikalskt Bibliothek. . . År 1779. En kopia finns i Kungl musikalska akademimens bibliotek.
- Grönstedt, J.*, Svenska hoffester. I. Stockholm, 1911.
- Hambraeus, B.*, Codex carminum Gallicorum, une étude sur le volume Musique vocale du manuscrit 87. . . Uppsala, 1961.
- Handlingar* rörande Sveriges historia. Ser. 1. Konung Gustaf I:s registratur. 23. Stockholm, 1905.
- Kjellberg, E.*, Kungliga musiker i Sverige under stormaktstiden. . . Uppsala, 1979.
- Lachèvre, F.*, Un joueur de luth et compositeur des cours principières. Auteur dramatique Charles Lespine, Parisien. . . Paris, 1935.
- Lesure, F.*, Recherches sur les luthistes parisiens à l'époque de Louis XIII. Le Luth et sa musique. 2eme ed. Paris, 1976.
- Lindgren, A.*, Dans och lutspele i forna dagar. *Svensk Musiktidning* 24/1890 s. 147ff.
- Mouton, C.*, Pièces de luth. . . Paris, uå. Exemplar i Det Kongelige Bibliothek, Köpenhamn.
- Norlind, T.*, & *Trobäck, E.*, Kungliga hovkapellets historia. Stockholm, 1926.
- Odén, B.*, Kronohandel och finanspolitik 1560—1595. Lund, 1966.
- Riksbarkivet*, Räntekammarböckerna.
- Rudén, J.O.*, Per Brahe's lute book. *Svensk tidskrift för musikforskning* 59/1977, s. 47ff.
- Rudén, J.O.*, Stormaktstidens 10 i topp. *Svensk tidskrift för musikforskning* 58/1976, s. 25ff.
- Sparr, K.*, Musik för luta i Kalmar. . . Kalmar län 62/1977.
- Thrane, C.*, Fra Hofviolonernes Tid. Skildringer af det Kongelige Kapels Historie 1648—1848. Köpenhamn, 1908.

SUMMARY

The first traces of French lute music in Sweden are found in a MS from 1542—1572, and the first lutenist who could be of French origin is Renatus de Plessis, employed by John III between 1571 and 1573. Although we have no positive evidence, some MSS containing lute tablature could possibly be connected with de Plessis. However, German lutenists predominated at the court during the 16th century. This was also the case during the beginning of the next century, but some hints of French influence can be found in two lute MSS from 1620—1622, compiled by amateurs. It is possible that Charles de Lespine paid Sweden a visit around 1620. All events, music by him is represented in three MSS.

An intensive period for French lute music and French lutenists starts around 1640 with several tablatures in "accords nouveaux" which are connected with the Swedish nobleman Louis de Geer. He was in Paris 1639—1640 and it seems reasonable to believe that he had lessons from a lute teacher there. Several French lutenists were engaged at the royal court from 1644 to 1653, the result of a change in musical taste. These lutenists were Bechon, three members of the Béthune-family and Picquet. One could also mention Voullon, sin-

ger and theorbo-player, although he primarily seems to have served as a singer. Even a French lute-maker, Alliaumez, was attached to the court for a period. French music seems to have been very popular and widespread in tablatures for keyboard and plucked instruments during the period 1650-1720. The music of Charles Mouton appears to have been known in Sweden in the 1670's and some sources may throw further light on the dating of his printed books. French influences can still be seen in early 18th century lute tablature MSS in Sweden, some of which also seem to contain unique compositions by famous French lutenists. Some of these MSS appear to be rather unknown outside Sweden. To sum up, there are traces of French influence on lute music in Sweden during the 16th century, but a "French period" is more clearly discernible between 1640 and 1720.